TÉMA 1: Értékekről szóló viták

Tanítási és tanulási segédanyagok

Az iszlám

A fundamentalizmus és a szövegkritika viszonya

Szerző: *Edmund Ohlendorf*

● A COMCULT hálózat fő célja, hogy megnevezze és terjessze azokat az értékeket, amelyek a békés együttélést szolgálják Európában.

A Korán a békességre buzdító útmutatások sora mellett sajnos olyan nézeteket és viselkedési szabályokat is tartalmaz, amelyek komolyan megzavarhatják az egyes emberek és a társadalmi csoportok közötti békét. (Tf 161/1)

Ez mindig azon múlik, hogy az emberek az egyes útmutatásokat vajon szó szerint értik-e, és azokat az összes többi kijelentéstől elkülönítve vakon követik-e, vagy késznek mutatkoznak arra, hogy a Koránból csak az építő jellegű szándékokat fogadják meg. Ez viszont már azt jelentené, hogy elmélyültebben kellene foglalkozni a Korán szövegével, valamint az isteni kinyilatkoztatás korában érvényes történelmi és földrajzi feltételekkel. (Tf 161/2)

● A legfőbb kérdés így hangzik: A Korán mely erkölcsi értékei és parancsolatai lehetnek fontosak minden ember számára, minden időben, és melyek nem?

Az iszlám fundamentalisták már magát a kérdést is mereven elutasítanák, hiszen ők abban az emberi arcátlanságot látják, hiszen szerintük nincs az embernek – sőt még magának Mohamed prófétának sincs – joga ahhoz, hogy a Korán előírásait módosítsa, vagy kétségbe vonja.

15 *"És amikor a mi verseink nyilvánvaló bizonyítékok gyanánt hirdettetnek nekik, akkor azok, akik nem félnek attól, hogy majdan találkoznak velünk, azt mondják: „Hozz egy Koránt, ami más, mint ez, vagy változtasd meg!" Mondd: „Lehetetlen, hogy saját magamtól megváltoztassam azt. Én csak azt követem, ami nékem kinyilatkoztatott. Ha nem engedelmeskedem az Uramnak, egy rettenetes nap büntetésétől kell félnem."* 16 *Mondd: „Ha Allah úgy akarta volna, nem hirdettem volna azt néktek, és ő nem tudatta volna azt veletek, hiszen előtte már egy életet töltöttem közöttetek. Vajon nem éltek az eszetekkel?"* (Korán. 10. Szúra 15-16)

Egyébként az emberi ész és értelem használata újabb kérdéseket vet föl. Csupán arra szolgál-e az emberi ész, hogy nyilvánvalóvá tegye, Allahhal szemben senkik vagyunk, vagy az ember arra is használhatja az értelmét, hogy más időben és más körülmények között kérdéseket tehessen fel, vajon itt és most mi a szükséges és az ésszerű az ember számára?

A fundamentalisták számára egyszerű a döntés. Kiragadnak bizonyos utasításokat a Koránból, majd tekintet nélkül az időbeli és a térbeli vonatkozásokra, útmutatásként, vagy esetleg igazolásként használják a jelenben végrehajtott cselekedetek esetében is. Sok iszlám államban, és részben Európában is, ez a magatartás az emberi jogok megsértéséhez, de szélsőséges formájában már a terrorizmushoz vezet.

● Hogyan alakult ki ez a helyzet?

A legtöbb muzulmán számára – mióta a mutaziliták a 9. században vereséget szenvedtek – a Korán még mindig Isten közvetlen és tévedhetetlen szavait jelenti, mint ahogyan az magában a Koránban is olvasható: *"Az égben jegyezték fel a nálunk lévő Ősírásban, hogy bizony ez a Korán magasztos és bölcs."* (Korán. 43. Szúra 4) *Mondd: „A Szent lélek küldte le azt a te Uradtól az Igazsággal, hogy megerősítse azokat, akik hisznek, és hogy útmutató és örömhír legyen azok számára, akik alávetik magukat Allahnak."* (Korán. 16. Szúra 102) *Arab Koránná tettük azt – talán éltek az eszetekkel.* (Korán. 43. Szúra 3)

A Korán szövegének és a Hadíthban (mondások gyűjteménye) összefoglalt iszlám hagyományoknak a kritikus felülvizsgálatára nincs lehetőség az iszlám államokban, a vallási és állami hatóságok szoros összefonódása miatt. Egyébként mindig is volt, és jelenleg is folyik Koránkutatás az iszlám országokban, de természetesen nem abban az értelemben, ahogyan Európában végeznek kritikai jellegű szövegkutatásokat a Biblián a 19. század közepétől.

Azok a muszlimok, akik mégis megpróbálkoznak azzal, hogy a Korán szövegében meglévő számtalan ellentmondást és homályos részletet kritikus szemmel vizsgálják, az életüket kockáztatják az iszlám államokban, vagy kénytelenek kivándorolni.

Így járt Abu Zaid (vagy Said) egyiptomi iszlám tudós is, akit 1995. júniusában bírói végzéssel köteleztek a házassága felbontására, mivel szerintük nem várható el egy muzulmán nőtől, hogy egy hitehagyottal (eretnekkel) élje le az életét. Ezt követően Abu Said a feleségével együtt Hollandiába menekült, ahol azóta a Leiden Egyetemen oktat. (ABU SAID, 1999, 167. pp.)
(lásd még Tf 161/2)

Összefoglalás

Vannak olyan iszlám tudósok, akik úgy vélik, az iszlám fundamentalizmus (csak a vallási kinyilatkoztatást és annak legrégibb szent könyveit elfogadó irányzat) kifejezés használata teljesen felesleges vagy félrevezető, mivel abból indulnak ki, hogy a Korán szövegét eleve szó szerint veszi az összes muzulmán. Ennek logikus következménye, hogy így szemlélve az összes muzulmánt fundamentalistának tekinthetjük.

A 21. században sok olyan új probléma akad, amelyre a Korán szövege (a 7. századból) és a Hadíth (mondások könyve a 9. századból) nem adhatnak kész választ.

Mivel az iszlám nem ismer valamilyen központi döntőbíróságnak megfelelő intézményt, amely a tisztázatlan kérdésekben az összes muzulmán számára kötelező erejű döntést tudna hozni, elvileg minden muzulmán számára adott az a lehetőség, hogy a viselkedését a Korán egyik vagy másik kinyilatkoztatásának megfelelően alakítsa, vagy vitás esetekben jogi szakvéleményt – más néven fatwát – szerezzen be. Ez azonban nem lesz a számára feltétlenül kötelező érvényű, mivel a fatwa csak egy vallásos jellegű ajánlás, és amennyiben a hívő elégedetlen vele, nyugodtan beszerezhet egy újabbat valamelyik másik mecsetben, vagy muzulmán egyetemen, sőt akár telefonon vagy az Interneten keresztül is.

Míg egyes iszlám fundamentalisták (a szent szövegeket szó szerint értő hívők) teljesen mereven – az évszázadok során rögzített elveknek megfelelően – viselkednek, addig mások az Interneten és a műholdas tévéken keresnek gyakorlatias megoldásokat a vallási alapon szerveződött hétköznapjaikhoz. Ez az „igen is, meg nem is” vonás kölcsönzi az iszlámnak azt a hatalmas alkalmazkodóképességet, amelynek köszönhetően a mindenkori helynek és az adott kornak megfelelően élhetnek vele a követői.

Egyébként annak is megvan az óriási hátránya, hogy az iszlám, mint kötelező érvényű egység sehol sem érhető el, és nem tehető felelőssé az olyan nyilvánvalóan rosszirányú fejlődésért – mint amilyen a terrorizmus például.

A felelősségvállalás globális etikai kódexét, amely a nem muzulmánokat is azonos módon kívánja bevonni, nehéz lenne létrehozni a Korán alapján, melynek minden szavát szó szerint kell érteni.

Német nyelvből magyarra fordította: *Szigeti Imre*